

Бортницький В. А.

ORCID: 0009-0001-2847-6970

*кандидат економічних наук, заступник керівника служби
Апарат Ради національної безпеки і оборони України
м. Київ, Україна*

КОНФУЦІАНСТВО, ДАОСИЗМ ТА БУДДИЗМ ЯК ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПОЗИЦІОНАННЯ КИТАЮ

Ключові слова: Китай, геополітичне позиціонування.

За майже 5000 років своєї задокументованої історії [1, с. 13–14] в Китаї була сформована власна концепція світу та його рушійних сил, що корінним чином відрізняється від європейської та багатьох інших. Основа таких відмінностей полягає у тому, що в Китаї близько 2 тис. років співіснували три різних філософсько-релігійних течії: даосизм і конфуціанство (з VI–V ст. до н. е.), а також буддизм (з I ст. н. е.). Вони одночасно впливали і продовжують впливати на розвиток китайської цивілізації: норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди, освіту, науку, культуру, мистецтво, економіку, державотворення, соціальну структуру, формування державних інституцій тощо. Незважаючи на певні внутрішні суперечності, вони не тільки не витіснили, але й, навпаки, взаємодіяли, змінювали та змішувалися одна з одною [2], формуючи унікальний вектор цивілізаційного розвитку. Осмислення цього факту забезпечує розуміння китайського історичного контексту та детермінант сучасного геополітичного позиціонування Китаю. Сьогодні це особливо актуально, оскільки КНР кинула виклик світовій гегемонії США та прагне стати «найвпливовішою державою світу» [3].

Вчення Конфуція – це спосіб життя (світогляд, джерело цінностей, соціальний кодекс, політична ідеологія), якого китайський народ дотримується понад два тисячоліття, а його вплив поширився на інші країни, зокрема Корею, Японію та В'єтнам [4]. Це є керівництвом на всіх рівнях китайського життя, від взаємовідносин між членами сім'ї та в громадській сфері до освітніх стандартів і способів управління державою. Мета конфуціанства – навчитися бути людьми і прагнути до внутрішнього самовдосконалення, де кожна людина повинна приносити користь суспільству і діяти чесно в усіх соціальних питаннях, зокрема, ставитися до інших так, як вона хотіла б, щоб ставилися до

неї. Згідно з Конфуцієм, встановлений Небом порядок – вічний (культ Неба). Вшанування традицій в сім'ї (культ сім'ї), вшанування предків, повага до старших, підкорення молодших старшим (культ предків) і народу – володарям (культ імператора), чіткий ієрархічний розподіл обов'язків між членами суспільства, виконання релігійних ритуалів – стали непорушним законом, а будь-які зміни засуджувалися [5].

Оскільки конфуціанське вчення було консервативним, то воно перетворилося на політичну філософію, яка фактично домінувала з часу правління династії Хань (206 р. до н. е. – 220 р. н. е.) і до утворення Китайської республіки (проголошена 1 січня 1912 року) [1; 2; 4; 5]. Саме тому китайське суспільство, його зосередженість на ритуалах, сімейній повазі та обов'язках, поклонінні предкам і самодисципліні залишається під великим впливом вчення Конфуція і сьогодні.

Даосизм – це філософія, релігія та спосіб життя, які виникли в VI ст. до нашої ери, дещо пізніше вчення Конфуція [6]. Відповідно до даосизму весь Всесвіт і все в ньому пронизане таємничою, непізнаною силою, яка називається Дао (шлях). Дао – це гармонійний природний порядок, який виникає між людьми та Всесвітом, якого люди повинні прагнути досягти. Згідно з даоською структурою Всесвіту люди повинні прийняти Дао та підкорятися йому, йти з істинною природою світу і не прагнути занадто сильно до реалізації своїх бажань. Концентрація на духовних елементах життя не ставить даосизм в опозицію до конфуціанства, оскільки даосів не турбує гуманістична мораль, управління державою і суспільством. Дао пропонує інший підхід/шлях вдосконалення особистості та досягнення гармонії з навколишнім світом [5; 6].

Даосизм сприяв розвитку літератури та мистецтва, але найбільший вплив він мав у науці. Даоська зосередженість на природних елементах і спостереження за тим, як працює навколишній світ, допомогли розвинути китайську медицину. Подібно до сучасних наукових методів пізнання даоси досліджували, як різні природні мінерали, рослини, їхні суміші, екстракти тощо впливають на людей і тварин, чим зробили значний внесок у розвиток наук про здоров'я [2].

Буддизм, як релігія і філософія, був третьою основною системою вірувань стародавнього Китаю (став популярним в Китаї у I ст. н. е., з VI ст. н. е. набув статусу державної релігії). Буддизм – це філософія, яка зосереджена на особистому розвитку та досягненні глибоких знань. Буддисти прагнуть досягти просвітлення за допомогою медитації, духовного навчання та практики. Вони вірять у реінкарнацію та в те, що життя непостійне, сповнене страждань і невизначеності; спосіб знайти мир – це досягти нірвани, радісного стану, який перебуває поза людськими стражданнями [7].

Даосизм був однією з причин популярності та швидкого поширення буддизму в Китаї. Деякі буддійські практики були схожі на даоські. Буддійські ченці використовували даоські концепції, щоб пояснити буддизм китайцям, подолавши культурний і мовний бар'єр між індійським і китайським народом [2].

Буддизм також вплинув на даосизм своєю інституційною структурою, яку даоси копіювали та видозмінювали. Згодом між буддизмом і даосизмом виникла конкуренція за те, щоб отримати більше послідовників і посилити вплив на керівництво країни, що зі свого боку збільшило життєздатність обох релігій [6].

Оскільки буддизм ставав все більш поширеним, то його концепції злилися з даоськими та конфуціанськими ідеями, щоб стати основою стародавнього китайського суспільства та управління державою. Його вплив і зараз наявний у китайських літературі, культурі і мистецтві, освіті, архітектурі, суспільному житті тощо [2; 4; 6; 7].

Зазначене корінним чином відрізняється від Західної цивілізації, де з часів античності та під час становлення християнства домінував постулат «свободи волі» (здатність і привілей робити свій вибір самостійно), дарований Богом (у нинішній християнській інтерпретації – один із догматів католицизму), а особистість, як первинна духовна сутність, поставлена вище держави і суспільства [8]. Така особливість закріплена у конституції будь-якої демократичної держави, де свобода слова, свобода совісті, свобода підприємництва та ін. проголошуються вищими цінностями і визначаються основами суспільного й економічного порядку.

Послідовники сучасної теорії економічного зростання (зокрема, К. Сала-і-Мартін, 1997 р.) довели, що самі по собі конфуціанство та буддизм (поряд із магометанством) виступали статично значимими детермінантами економічного зростання: суспільні відносини, сформовані під їх впливом, а також їх широке розповсюдження за інших рівних умов сприяли економічному піднесенню держав [9]. Історія ж Китаю продемонструвала, що одночасне мирне співіснування декількох філософсько-релігійних течій сприяло інтенсивному суспільному розвитку.

Зокрема, розрахунки А. Меддісона з Центру зростання та розвитку Гронінгенського Університету, Нідерланди [10], свідчать, що понад 1800 років Китай одноосібно забезпечував близько 26 % світового ВВП. Разом із Індією – близько 50 % [11]. Тобто Китай не тільки вважав себе найбільш потужною цивілізацією на планеті (з найбільш видатними досягненнями у науці і технологіях, інноваціях, виробництві товарів, сільському господарстві, торгівлі, філософії, літературі,

мистецтві, медицині, соціальній сфері та політиці), але й об'єктивно був таким.

З огляду на роль, яку відіграли конфуціанство, даосизм та буддизм у становленні, розвитку та досягненнях китайської цивілізації, можна стверджувати, що ці філософсько-релігійні течії були і залишаються факторами, які, серед інших, формують основу минулого, сучасного і майбутнього геополітичного позиціонування Китаю. Остання теза підтверджується словами з доповіді Сі Цзіньпіна на XX Всекитайському з'їзді КПК: «Для відстоювання та розвитку марксизму необхідно поєднувати його з найкращими досягненнями традиційної китайської культури... Нам необхідно зміцнювати історичну впевненість та впевненість у власній культурі, продовжувати ставити давнє на службу сучасності, відкидати застаріле та вирощувати нове, гармонійно поєднувати квінтесенцію марксизму з найкращими досягненнями традиційної китайської культури» [12].

Література:

1. Scott Morton W., Lewis Charlton M. China: Its History and Culture. McGraw Hill Professional, 2004. 368 p.
2. Chinese Religions and Philosophies. National Geographic Society. URL: <http://surl.li/nszaa> (date of access: 30.11.2023).
3. Indo-Pacific Strategy of the United States. The White House. Washington. February 2022. URL: <http://surl.li/nobtg> (date of access: 30.11.2023).
4. Weiming T. Confucianism. Encyclopedia Britannica, November 6, 2023. URL: <https://www.britannica.com/topic/Confucianism> (date of access: 30.11.2023).
5. Етапи розвитку культури Стародавнього Китаю. Вища освіта в Україні. Реферати. Культура. URL: <http://surl.li/ujln> (дата звернення: 30.11.2023).
6. Seidel A. K., Strickmann M., and Ames R.T. Daoism. Encyclopedia Britannica, October 13, 2023. URL: <http://surl.li/nszcc> (date of access: 30.11.2023).
7. Lopez D.S., Kitagawa J.M., and Tucci G. Buddhism. Encyclopedia Britannica, November 23, 2023. URL: <http://surl.li/nszcp> (date of access: 30.11.2023).
8. Sergius AK. Китай vs Запад: глобальный вызов. Хвиля, 02.05.2023. URL: <http://surl.li/nszcv> (дата звернення: 30.11.2023).
9. Sala-i-Martin X. I Just Ran Four Million Regressions. Working Paper 6252. NBER, November 1997. URL: <http://surl.li/nszda> (date of access: 30.11.2023).

10. Maddison Project Database 2020. Groningen Growth and Development Centre. University of Groningen. URL: <http://surl.li/nszdn> (date of access: 30.11.2023).

11. K.N.C. More 2,000 years in a single graphic. *The Economist*, June 20, 2012. URL: <http://surl.li/ntabm> (date of access: 30.11.2023).

12. Си Цзиньпин. Доклад на XX Всекитайском съезде Коммунистической партии Китая, 16 октября 2022 года. МИД КНР. URL: <http://surl.li/ntddn> (дата звернення: 30.11.2023).

UDC 327.5

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-347-0-40>

Burtsev D. V.

ORCID: 0000-0002-4681-9148

Ph.D. in International Relations,

Junior Research Fellow at the Department of Modern Studies

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies

of the National Academy of Sciences of Ukraine

Kyiv, Ukraine

SINO-AMERICAN RELATIONS: THE ROLE OF TAIWAN AS MAIN CROSS-ROADS OF INTERNATIONAL SECURITY IN ASIA

Key words: China, the USA, Taiwan, international relations.

Taiwan and the Taiwan Strait have been the places where Sino-American relations faced the heaviest collisions because of the status of the island and its importance in the region of Southeast Asia. First of all, because of the strategic location and amount of transportation routes that pass by Taiwan and Taiwan Strait.

The growth of the Chinese economy, international ambitions, international influence, and increasing self-evaluation as a result of the above-mentioned factors allowed China to reevaluate its own place in the whole existing world order [8].

At the same time, the world also changed its view of China. The idea of Chinese revisionism started to become more and more popular, especially among Western politicians and scientists. Such projects as the “Belt and Road Initiative” or “Global Security Initiative” proclaimed by the PRC